

2014. decemberi mérnök évfordulók-emléknapok

1. – Rádiózás napja

1925-ben e napon kezdődött hazánkban a rendszeres rádiós műsorsugárzás. Az adóállomás Budapest néven jelentkezett és Demény Károly államtitkár, a Magyar Királyi Posta vezérigazgatója magyar, francia valamint angol nyelven szólt a hallgatókhoz.

2. – Emberiség második tűzgyújtása

Enrico Fermi, Szilárd Leó és Wigner Jenő irányítása mellett 1942-ben e napon Chicagóban titkos körülmények között, egy stadion lelátója alatti térben megvalósult az „atom-máglya”, az emberiség 2. tűzgyújtása: a világon először sikerült a mérnök-tudósoknak a szabályozott nukleáris láncreakció beindítása és önfenntartása. Az atom-reaktor szabadalmát E. Fermi és Szilárd L. kapta meg.

6. – 40 éves a Deák téri aluljáró

A budapesti 3-as metró építésének megkezdése kapcsán a hetvenes években munkagépek lepték el a Deák teret, az új vonal állomásának bejáratát ugyanis már aluljáróba helyezve képzelték el a tervezők. 1974-ben e napon adták át a forgalomnak a Deák téri aluljárót.

6. – 180 éve született Mechwart András mérnök

A bajorországi Schweinfurtban született Mechwart András (1834-1907) gépészmérnök, feltaláló. 1859-ben került Budára, a Ganznál lett felügyelő. Itt hamarosan műszaki- majd vezérigazgató lett, irányítása alatt a Ganz az ország vezető gépgyárává fejlődött. 1878-ban ő létesítette a villamos részleget, és szakadatlan fejlesztőmunkát folytatott. Legfontosabb találmányaival a malomipar fejlesztését alapozta meg. Nevéhez fűződnek az oldható tengelykapcsolók és a villamos fadöntő gépek is. A siker fő forrása – írta „Az én gépészeim” c. könyvében *Terplán Zénó* professzor – Mechwart hármas vezérelve volt: „1. Piackutatás a gyár termékei számára; 2. Más gyárak által ki nem elégített szükségletek felkutatása; 3. Egyeduralomra törekvés a termékek magas színvonalú gyártástechnológiájával.”

6. – 125 éve született Fröhlich Pál kísérleti fizikus

Torzán született Fröhlich Pál (1889-1949) kísérleti fizikus, egyetemi tanár, akadémikus. 1924-ben kinevezték a szegedi Tudományegyetem Kísérleti Fizikai Intézetének élére, amelyet haláláig vezetett. Vizsgálta a mágneses tér hatását a zselatinfoszforokra, felfedezte az ún. előgerjesztés jelenségét, az ő nevéhez fűződik a polarizációs szinkép fogalmának definíciója is. Érdemeket szerzett az oktatás, és a kutatás újjászervezésében.

8. – 225 éve született Hild József építómester

Pesten született Hild József (1789-1867) építész, építómester, reformkorunk időszakának nagy hatású szakmai vezéregyénisége. Nevéhez fűződik a klaszszicista Pest városképi kialakítása. A Bécsi Művészeti Akadémián végez, gyakorlati ismereteit apjánál, Hild János építómesternél szerzi. Ízlése kialakulásában nagy szerepet játszott itáliai és németországi utazása, s hogy az Esterházyak francia udvari építésze, Charles Moreau mellett dolgozott Kismartonban és Bécsben. Kitűnően alkalmazkodva a 19. század első

felének társadalmi változásaihoz és a jómódú polgárok igényeihez, többféle épület tervezését vállalta bérházaktól a reprezentatív városi palotákig (közel ezer épületet tervezett). Főbb művei: az egri székesegyház és az esztergomi székesegyház befejezése; a pesti kereskedők testületének székháza (Lloyd-palota), a gyömrői Teleki kastély, a budai Császárfürdő átriumos épülete és az Ullmann-palota.

10. – 120 éve született Patai Imre mérnök

Budapesten született Patai Imre (1894-1949) gépészmérnök, a hazai elektroncsőgyártás kiemelkedő alakja. 1923-ban VATEA néven önálló vákuum- és rádiótechnikai üzemet létesített. Cége kutatásai több jelentős eredményt hoztak, sikerrel oldották meg a kolloid grafitréteg előállítását, amelynek több alkalmazási lehetőséget találtak.

12. – 100 éve született Rapcsák András matematikus

Hódmezővásárhelyen született Rapcsák András (1914-1993) matematikus, akadémikus, egyetemi tanár, a modern differenciál-geometria nemzetközi hírvű tudósa. Matematikai kutatásai során foglalkozott többek között a reguláris Cartantér teljes invariáns rendszerével, a sík fogalmának a Finsler-térbe való különböző kiterjesztéseivel és a pályaterek metrizálhatóságának a kérdésével. Megoldotta Hilbert 4. problémáját a Finslerterek vonatkozásában. Mindvégig fogékony maradt a matematika oktatásának problémái iránt is, szívügye volt a tanítás.

14. – 175 éve született gróf Széchenyi Ödön tűzoltó szakember

Pozsonyban született gróf Széchenyi István fia, gróf Széchenyi Ödön (1839-1922) tűzoltó szakember, I. osztályú hajóskapitány. Részletes feljegyzéseket készített a Hableány el-nevezésű saját gőzösén tett utazásairól, szinte egész Európát beutazta. 1863-ban ő szervezte meg a pesti tűzoltóságot, 1870-től annak vezetője volt. 1864-ben jelent meg a Tűzoltás körül tett általános tapasztalatok című munkája. A török kormány megbízta az isztambuli tűzoltóság felállításával, ahol tábornoki, majd altábornoki rangot szerzett, egyben a szultán hadsegéde volt, továbbá a tengerész tűzoltó zászlóalj főparancsnoka.

17. – 130 éve született Csermely Károly technikus-szakértő

Budapesten született Csermely Károly (1884-1976) technikus, automobil- és repülésügyi szakértő. Veisin típusú nyolchengeres, 90 LE-s gépével 1910 májusában Budapest - Rákosmező fölött repült. Az első világháborúban a gépkocsijavítás irányítója, majd a gépkocsivezetés oktatója volt. A háború után a motor nélküli repüléssel foglalkozott.

18. – 275 éve született Balla Antal mérnök

Nagykőrösön született Balla Antal (1739-1815) földmérő és vízépítő mérnök, a 18. sz. második felének legkiválóbb magyar térképésze. Nemzetközi viszonylatban is figyelemre méltó színvonalú közigazgatási vízrajzi és hajózási térképei közül a legjelentősebbek: a Tisza–Berettyó völgyének vízrajzi térképe (1777–78), a pesti Duna-szakasz hajózási térképe (1784), a Duna–Tisza-csatorna terve (1791), valamint Pest vármegye nyomtatásban is megjelent térképe (1793). A Pest-Szolnok közt létesítendő Duna–Tisza-csatorna tervét a vármegye megbízásából készítette el, több változatban. Felvetette az állandó pesti Duna-híd tervét is. 1781-ben javaslatot tett a Tisza átvágásokkal való szabályozására, 1785-től a Hajózási Igazgatóság külső munkatársaként részt vett a vízi utak előzetes felmérésének munkájában.

19. – 70 éves az atomreaktor szabadalma

A magyar Szilárd Leó és az olasz Enrico Fermi 1944-be e napon közös szabadalmat nyújtottak be az Amerikai Egyesült Államokban az általuk kifejlesztett atomreaktorra. Az elfogadás (1955. 05. 17.) után a Szabadalmi Hivatal jelképesen 1 \$ díjat állapított meg. „Vagy adták volna meg a találmány igazi értékét, vagy ne adtak volna semmit” – dohogott a gyakorlatias Szilárd, akit mindig is az atomenergia kontrollált felszabadítása, az atomreaktor érdekelte. Még 1940-ben írta le az inhomogén térbeli elrendezésű urán-grafit reaktor-rendszert, amit a Physical Reviewhez küldött, azzal a megjegyzéssel, hogy a háború alatt ne publikálják. 1942. december 2-án Fermi, Szilárd és munkatársai bemutatták az első nukleáris láncreakciót a Chicagói Egyetemen, a Stagg Field-i rögbi-stadion egyik lelátója alatt épült grafit reaktorblokkban. Méretei óriásiak voltak, a hat méteres atommáglya 45000 grafitéglázból és a beleágyazott urán labdacsokból állt. Ez a sikeres kísérlet volt Szilárd atom-elméletének gyakorlati igazolása.

20. – 180 éve született Than Károly kémikus

Óbecsén született Than Károly (1834-1908) kémikus, egyetemi tanár, aki megteremtette a korszerű hazai kémiaoktatást, és megalapította az első modern kémiai intézetet. Elsőként határozta meg pontosan a gázok mól-térfogatának fogalmát, elsőként használta hazánkban a spektroszkópot, mérőoldatokhoz faktorbeállító anyagot vezetett be (Than-só).

24. – Neumann János a 20. század meghatározó embere

A Financial Times 1999. december 24-ei számában megjelent felmérés szerint a 20. század legjelentősebb személyének deklarálták a Budapesten született Neumann János (1903-1957) zseniális matematikust, világhírű mérnök-fizikust, aki a tárolt programvezérlés (TPV) elvének kidolgozója volt. Nevéhez fűződik a játékelmélet megteremtése és számos közgazdasági alapvetés is.

31. – 25 éve szakadt három részre a Magyar Posta

1989-ben e napon a Magyar Posta három részre szakadt. Létrejött az önálló postai (ma: Magyar Posta Zrt.), a műsorszóró (ma: Antenna Hungária Zrt.) és távközlési vállalat (először MATÁV Rt., majd később Magyar Telekom Nyrt.), és ezzel megkezdődött a hírközlési szektor újrastrukturálásának folyamata.

Felhasznált irodalom:

- Évfordulóink a műszaki és természettudományokban 1994. és 1999. – MTESZ Tudomány- és Technikatörténeti Bizottsága
- Mérnökök évfordulói 2014-ben – Magyar Mérnöki Kamara (www.mmk.hu) Történeti Bizottsága
- Magyar tudóslexikon A-tól Zs-ig – 1997. – BETTER – MTESZ – OMIKK
- Magyar Életrajzi Lexikon – 1967. – Akadémiai Kiadó
- Egyéb életrajzi források

Készítette: Sipos László